

A büntetőjog általános szabályai

1

1. fejezet

A törvény hatálya

3

A Btk. I. fejezetébe (1–6. §-ig), a büntetőtörvény hatályát érintő azon rendelkezések tartoznak, amelyek szabályozzák, hogy a büntetőtörvény mikor, hol, kivel szemben érvényes.

Ennek megfelelően különböztetünk időbeli (5), személyi és területi hatály (45) között.

Az időbeli hatály általános szabálya és jogszabályi háttere

5

Az időbeli hatály általános szabálya

7

A bűncselekmény (93) elbírálásakor az elkövetés (23) idején hatályban lévő törvényt kell alkalmazni.

A büntetőtörvény rendelkezései csak a hatálybalépése után elkövetett cselekményekre alkalmazhatók.

Alkotmányos alapelv

9

A fenti alapelvet rögzíti az Alkotmány, amikor megfogalmazza a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvét.

„Senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog szerint nem volt bűncselekmény.”
[A Magyar Köztársaság Alkotmánya – 1949. évi XX. törvény 57. § (4) bek.]

Az időbeli hatály egyéb jogszabályi háttere

11

A 2. § I. fordulatában meghatározott fő szabályt – a visszaható büntetőjogi szabályozás tilalmát – más törvények, Alkotmánybírósági határozatok és nemzetközi egyezmények is szabályozzák.

A jogszabály kihirdetését megelőző időre vonatkozó szabályok

13

A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. tv. 12. §-ának (2) bekezdése az alábbi rendelkezést tartalmazza: „A jogszabály a kihirdetését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.”

További alkotmánybírósági határozatok és az emberi jogok

15

- 11/1992. (III. 5.) AB határozat IV/4. pontja,
- 30/1992. (V. 26.) AB határozat,

- 47/2000. (XII. 14.) AB határozat,

Az Emberi Jogok Európai Egyezmény 7. cikke: „nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.”

17 A jogszabály hatálybalépése és a bűncselekmény elkövetési ideje

19 A jogszabály hatálybalépése

Jogszabályban kell meghatározni hatálybalépésének napját, amelyet a Magyar Közlönyben kell kihirdetni [1987. évi XI. tv. 12. § (1) bekezdése, 14. § (1) bekezdése].

A Btk. 1979. július hó 1. napjával lépett hatályba. Hatálybalépését külön jogszabály, a Btké. 1. §-a határozta meg.

Jelenleg a Btk. értelmező rendelkezéseit, pl. a 137. § (1361), 138. § (1783) és a 138/A. §-ai (1789), 183/A. § (2089), 191. § (2589), 210. § (2773) és 210/A. § (2783), 258/A. és 258/F. §-ai (3673), 286/A. § (4005, 4081), 291/A. § (4199), 313/E. § (4665), 315. § (4131), 333. § (4731) és a 367–368. §-ok (5121) tartalmazzák.

21 A jogszabály hatályvesztése

A jogszabály hatályát veszti, ha a jogszabályban meghatározott idő lejárt vagy más jogszabály hatályon kívül helyezi (1987. évi XI. tv. 13. §.)

23 A bűncselekmény elkövetési ideje

A 2. § nem határozza meg, hogy mely időpontot kell a bűncselekmény elkövetési idejének tekinteni.

A nullum crimen sine lege elvéből (9) kiindulva – a hazai joggyakorlat szerint – az elkövetési idő addig tart, amíg az elkövetési magatartást kifejtik (tevékenységelmélet).

25 Eredményelmélet és cselekményelmélet

A bűncselekmény elkövetési idejének meghatározására a jogtudomány további két elméletet dolgozott ki.

Az eredményelmélet szerint a törvényi tényállásban meghatározott eredmény (109) bekövetkezésének időpontja az elkövetés ideje.

A cselekményelmélet szerint a bűncselekményt akkor követik el, amikor a törvényi tényállás bármelyik eleme megvalósul.

27 Az új büntető jogszabály visszaható hatálya

29 A visszaható hatály tilalma

A 2. § I. fordulatának általános szabálya értelmében, amennyiben a bűncselekmény elkövetése és elbírálása között új büntetőtörvény lép hatályba, annak általában nincs visszaható ereje. A bűncselekményt a régi és nem az új rendelkezések szerint kell elbírálni. Ez áll összhangban a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege alkotmányos alapelvvel (9).

További rendelkezések a visszaható hatály tilalmáról

31

A visszaható hatály tilalmáról a Btk.-t módosító más törvényekben is található rendelkezés pl. 1993. évi XVII. tv.103. §-a., vagy a Btké. 10–17. §-ai.

A 2. § alapján a jogalkalmazó csak a bűncselekmény elkövetésekor vagy csak a bűncselekmény elbírálásakor hatályos büntetőtörvény rendelkezéseit alkalmazhatja. Abban az esetben, ha e két időpont között egy olyan büntetőtörvény lépett hatályba, amely az elbíráláskor már nem volt hatályos, alkalmazása általában kizárt.

Előfordulhat azonban, hogy e törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, de az újabb törvény ismét bűncselekménnyé nyilvánítja, ennek az újabb törvénynek nincs visszaható ereje. A nullum crimen sine lege elvéből következően az új törvény csak a hatálybalépése után elkövetett cselekményeket nyilváníthatja bűncselekménnyé.

A büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezést a másodfokú bíróságnak a fellebbezési eljárás során is vizsgálnia kell; ha az elkövetéskor és az elbíráláskor hatályos törvényeken belül az elbírálást megelőzően további változás is történt a büntetőtörvényt érintően, ez a törvény alkalmazása szempontjából figyelmen kívül marad, mivel a törvény az időbeli hatály esetében csak két törvénynek – az elkövetéskor vagy az elbíráláskor hatályban levő jogszabálynak – az egybevetése alapján történő választás lehetőségére nyújt alapot. (BH 2000. 476.)

A visszaható hatály tilalmának feloldása

33

Az elbíráláskor hatályos enyhébb törvénynek két esetben van visszaható hatálya:

- ha a cselekmény már nem bűncselekmény, illetve,
- ha a cselekményt enyhébben kell elbírálni.

A visszaható hatály, ha a cselekmény már nem bűncselekmény

35

Az új törvény visszaható ereje folytán a cselekményt úgy kell tekinteni, mintha az elkövetés idején sem lett volna bűncselekmény és a vádlottat fel kell menteni (8337), kivéve, ha pl. a cselekmény az értékhatárok módosítása folytán szabálysértéssé vált, mert ekkor a Be. 337. § (1) bekezdés (8429) alapján a szabálysértést el kell bírálni.

Keretdiszpozíciók

37

A Btk. Különös Részében meghatározott egyes tényállások ún. keret-diszpozíciók. Ez az jelenti, hogy egyes bűncselekmények tényállását más jogágakba tartozó jogszabályok rendelkezései töltik ki tartalommal. [Pl. a KRESZ tölti ki tartalommal a Btk. XIII. fejezetébe tartozó törvényi tényállásokat (2541).]

Amennyiben a keretkitöltő rendelkezésekben olyan változás következik be, amely a kötelezettséget megszünteti, vagy a tilalmat feloldja, és ezáltal a büntetőjogi védelmet megszünteti ez már a büntetőtörvény megváltozásának tekintendő, és az ilyen tartalmú rendelkezésnek visszaható ereje van.

A keretjellegű szabályozást kitöltő rendelkezések jelentősége a Btk 2. §-ának alkalmazása szempontjából. (BH 1988. 382.)

- 39** **A büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazása**
Az egységes bírói gyakorlat érdekében a Legfelsőbb Bíróság az 1/1999. BJE számú határozatában kimondta, hogy ha a bűncselekmény elkövetése után a kerettényállást kitöltő igazgatási jogszabályok olyan mérvű változása következik be, amely a tilalom feloldásával vagy a kötelezettség megszüntetésével az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás – a meghatározott időre szóló jogszabályok kivételével – a Btk. 2. §-ának második mondatára figyelemmel az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg.

- 41** **A bűncselekmény társadalomra veszélyességének megszűnése**
A 261/A. § (3717) törvényi tényállásában meghatározott időre szóló jogszabály állapít meg olyan tilalmakat, amelyek megsértése nemzetközi jogi kötelezettség megsértését valósítja meg.
Ebből adódóan, ha a kerettényállást (37) kitöltő jogszabály az elbíráláskor már nem áll fenn, a cselekmény továbbra is bűncselekmény, csak a társadalomra veszélyessége szűnik meg. Ebben az esetben – a vádlott felmentése helyett – a büntetőeljárást meg kell szüntetni (7891).

 Amennyiben a nemzetközi jogi kötelezettség megszegésének a kerettényállását kitöltő tilalom az elbíráláskor már nem áll fenn, ezért a cselekmény társadalomra veszélyessége megszűnik: a büntetőeljárás – büntethetőséget megszüntető okból való – megszüntetése indokolt. (BH 1998. 409.)

43 A visszaható hatály, ha a cselekményt enyhébben kell elbírálni

Előfordul, hogy a bűncselekmény elkövetése után, az elbíráláskor új büntetőtörvény lépett hatályba és a jogalkalmazónak el kell döntenie, hogy melyik törvény alkalmazása eredményezi a bűncselekmény enyhébb elbírálását. Az új büntető jogszabályok alkalmazása esetén érvényesül a törvény visszaható hatálya.

Annak eldöntésénél, hogy az elkövetéskor vagy az elbíráláskor hatályos törvényt kell-e alkalmazni és melyik törvény eredményez enyhébb elbírálást, nem csak az alkalmazandó büntetés neme és mértéke az irányadó, hanem a büntetőjogi felelősségre vonatkozó összes rendelkezést vizsgálni kell.

 Kizárt az elkövetéskori és az elbíráláskori két jogszabály együttes, kombinatív alkalmazása. Nem lehet a bűncselekményt az elkövetéskori jogszabály alapján minősíteni és a büntetést az elbíráláskor hatályos jogszabály alapján kiszabni. Azt a törvényt kell teljes egészében alkalmazni, amely adott esetben enyhébb elbírálásra vezet.

 Az 1978. évi IV. törvény korábbi rendelkezései alapján tartamának megjelölése nélkül alkalmazott kiutasítás mellékbüntetés helyett – a bűncselekmény elbírálásának időpontjában hatályos törvénynek megfelelően – határozott tartamú kiutasítást kellett volna kiszabnia. (BH 2006. 273.)

A feltételes szabadságra bocsátás a cselekmény elbírálásán kívül eső, a szabadságvesztés végrehajtása során alkalmazható lehetőség. Az elbíráláskor hatályban lévő törvény szerinti minősítéshez tartozó – büntetési tételben kifejezésre jutó – súlyosabb jogkövetkezmény alkalmazhatósága mellett ezért a feltételes szabadságra bocsátás kedvezőbb lehetősége összehátasában nem jelenti a cselekmény enyhébb elbírálását. (BH 2006. 173.)

Ha a cselekmény elkövetésekor és elbírálásakor eltérő törvényi rendelkezések vannak hatályban, a bíróságnak a határozat indokolásában számot kell adnia arról, hogy melyik időpontban hatályos rendelkezéseket alkalmazta. (BH 2005. 377.)

A jogerős ítélet meghozatala után hatályba lépett enyhébb jogi előírások a felülvizsgálati eljárásban nem alkalmazhatók. (BH 2005. 165. II.)

Törvénysértő az a másodfokú határozat, amely – a család büntette miatt első fokon elítélt terhelték javára – nem alkalmazta az elbírálás idején hatályban lévő enyhébb büntetőjogi szabályokat. (BH 2005. 88. I.)

Bűnhalmazatban lévő bűncselekmények esetén az elkövetéskor, illetve az elbíráláskor hatályban lévő büntetőtörvény alkalmazhatóságát akkor kell vizsgálni, ha a bűnhalmazatban lévő valamennyi bűncselekmény elkövetése az elbíráláskor hatályos új büntetőtörvény hatálybalépése előtt történt, és az új törvény szerinti kedvezőbb elbírálás lehetősége nem valamennyi bűncselekmény tekintetében állapítható meg. Amennyiben a bűnhalmazatban lévő bűncselekményeket részben az új büntetőtörvény hatálybalépése előtt, illetve annak hatálybalépése után követték el, a bűnhalmazatban lévő valamennyi bűncselekményt az új törvény alkalmazásával kell elbírálni. (BH 2004. 304.)

A Btk. 2. §-ának – a terhelt terhére történő – téves alkalmazása, és az ebből eredő téves minősítés anyagi jogszabálysértés. Ebben az esetben tehát a Be. 284. §-ának (2) bekezdésében írt tilalom a feltételes szabadságra bocsátásból jogszabálysértően történt kizárásra vonatkozóan nem érvényesül, s ezért a határozat felülvizsgálatának van helye. (BH 2003. 223.)

Ha a cselekmény elkövetésekor hatályos büntetőjogi rendelkezés értelmében az elkövető magatartása a helyiséghez tartozó bekerített helyre, a jogosult (használó) tudta és beleegyezése nélküli bemenetel folytán a lopás vétségét valószínűsítette meg, az elbírálás idején hatályos törvény rendelkezése folytán az elkövetési tárgy értékének – a szabálysértésekről szóló törvény alapján – 5000 forintról 10 000 forintra való felemelése a cselekmény elbírálására nincs kihatással; ebben az esetben a büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezés folytán az elkövetés időpontjában hatályos törvény rendelkezését kell alkalmazni. (BH 2001. 407.)

A közokirat-hamisítás előkészületeként értékelhető magatartás csak 1996. szeptember 1. napja után büntethető. (BH 2001. 159.)

A szerzői és a szomszédos jogok megsértése bűncselekményének a törvényi tényállása olyan keretdiszpozíció, amelyet az elkövetéskor hatályos rendelkezések töltenek ki tartalommal. (BH 2000. 288. I.)

Az 1999. március 1. után jogerőre emelkedett ítélettel kiszabott büntetést csak akkor lehet egy korábbi, quasi halmazati viszonyban álló bűncselekmények miatt alkalmazott összbüntetés alapítéleteivel kiszabott büntetésekkel újból összbüntetésbe foglalni, ha a quasi halmazat az újabb elítélésre is kiterjed. (BH 2000. 237. I.)

Ugyanakkor az 1999. március 1. előtt jogerőssé vált ítéletekkel kiszabott büntetések összbüntetésbe foglalásának nem akadály a körülmény, hogy a – próbaidőre felfüggesztett – szabadságvesztés végrehajtását, illetve a feltételes szabadság megszüntetését 1999. március 1. napja után jogerőssé vált ítélettel rendelték el. (BH 2000. 237. II.)

Az összbüntetésre vonatkozó rendelkezések a büntető anyagi jogi rendelkezések körébe tartoznak, ezért a büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó szabályok alkalmazásának van helye; ez okból, ha az elítélttel szemben hozott, határozott időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztést kiszabó alapítéletek 1999. március 1. napját megelőzően emelkedtek jogerőre, vagyis az összbüntetésbe foglalás lehetősége a jelzett időpont (1999. március 1. napja) előtt fennállt: ezt követően is a korábbi törvényi rendelkezéseknek megfelelően kell lefolytatni az összbüntetési eljárást abban az esetben is, ha az elítélések nem állnak egymással ún. quasi halmazati viszonyban. (BH 2000. 184.)

Az összbüntetésbe foglalás előfeltételei aszerint vizsgálandók, hogy az alapítéletek mely időpontban emelkedtek jogerőre; ha az összbüntetésbe foglalás lehetősége 1999. március 1-je előtt megnyílt, az összbüntetési eljárást – az 1978. évi IV. törvény 2. §-ára figyelemmel – akkor is le kell folytatni, ha az elítélések nem állnak egymással ún. quasi halmazati viszonyban. (BH 2000. 135.)

Törvénysértő a pénzbüntetés mértékének kiszabása, ha a bíróság a büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezés figyelmen kívül hagyásával állapítja meg a napi tételek számát. (BH 2000. 134.)

A Btk.-nak a fiatalok javítóintézeti nevelésére vonatkozó új rendelkezései az adott esetben enyhébbek lehetnek, így az új törvényi rendelkezés hatálybalépése előtt elkövetett cselekmények elbírálásánál az új törvényt kell alkalmazni, figyelemmel arra is, hogy az újabb rendelkezés értelmében az ideiglenes elbocsátás időpontját az előzetes fogva tartásban töltött idő beszámításával kell megállapítani. (BH 1997. 509.)

 Ha a cselekmény elbírálásának időpontjában új törvényi rendelkezés lépett hatályba – a büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezés helyes értelme szerint – több vád tárgyává tett bűncselekmény esetén elsődlegesen azt kell vizsgálni, hogy az újabb rendelkezések értelmében valamely vád tárgyává tett cselekmény bűncselekmény-e, a régi és az ezt követően fennmaradó cselekmények vonatkozásában – a régi és az új jogszabály szerinti rendelkezések kombinatív alkalmazása mellőzésével – vizsgálandó, hogy az elkövető számára melyik törvényi rendelkezés biztosít kedvezőbb elbírálási lehetőséget. (BH 1995. 72.)

 A kábítószerrel visszaélés büntette tekintetében a Btk.-t módosító rendelkezések az elkövetőre nézve hátrányosabb rendelkezéseket tartalmaznak, ezért az ezzel kapcsolatos cselekményt az elkövetés idején hatályban volt büntetőjogi rendelkezések alapján kell megítélni. (BH 1994. 294. I.)

 Közérdekű munka kiszabása szabadságvesztés helyett a tartás elmulasztásának vétsége miatt. (BH 1994. 229.)

 A sikkasztás és a devizagazdálkodást sértő bűncselekmény elbírálása a módosított Btk. – összehatásukat tekintve enyhébb – rendelkezései szerint: a felfüggesztett börtönbüntetés tartamának enyhítése mellett a pénzmellékbüntetés mértékének emelése. (BH 1994. 117.)

 A próbára bocsátással befejezett ügyben elbírált cselekmény ítélt dolog, amely irányadó a próbára bocsátást megszüntető bíróság számára abban az esetben is, ha az időközben hatályba lépett új törvény szerint a próbára bocsátás alapjául szolgált cselekmény már nem bűncselekmény. (BH 1994. 2.)

 Kizárólag az Alkotmánybíróság jogosult valamely jogszabály alkotmányosságának a felülvizsgálatára, ezért a büntetőeljárás során a bíróságnak valamely konkrét büntetőügy elbírálása során nincs lehetősége annak megítélésére, hogy a cselekmény elkövetése, illetőleg elbírálása során a hatályban levő büntető anyagi jogi vagy eljárásjogi jogszabály ellentétben áll-e a Magyar Köztársaság Alkotmányában foglalt rendelkezéssel. (BH 1994. 1.)

 A büntetőjogi keretrendelkezést kitöltő jogszabály esetében a visszamenő hatály kérdése fel sem merülhet, ezért mindenkor a cselekmény elkövetése időpontjában hatályban volt jogszabály alapján kell elbírálni egyrészt a büntetőjogi felelősség, másrészt az elkövetés alkalmazhatóságának kérdését. (BH 1992. 445. II.)

 Az 1988. január 1. napja előtt elkövetett közélet tisztasága elleni bűncselekmények helyes jogi értékelése. (BH 1991. 181.)

 Új büntető törvénykönyv hatálybalépése esetén az enyhébb elbírálás kérdése. (BH 1989. 53. II.)

45

Területi és személyi hatály

A büntetőtörvény területi és személyi hatálya azt fejezi ki, hogy a büntetőtörvény rendelkezéseit hol és ki által elkövetett bűncselekményekre kell alkalmazni.

A büntetőtörvény területi hatályának helyes meghatározása tehát a törvény személyi hatályával összefüggésben történhet. Ebből következik, hogy a Btk. a törvény területi és személyi hatályáról komplexen rendelkezik.

47 A területi és a személyi hatály meghatározása

A területi és személyi hatály meghatározására a büntetőjog négy alapvető elvet dolgozott ki.

Közülük egyik elv sem érvényesül kizárólagosan a másik nélkül, mert vagy túlzottan leszűkítené a büntetőjogi védelem körét, vagy bonyodalmakat okozna a túl széles körre vonatkoztatása.

A négy alapvető elv a területi (49), az állampolgársági (57), az állami önvédelem és a feltétlen büntető hatalom (71) elve.

49 Területi elv

A területi elv azt fejezi ki, hogy a büntető rendelkezések hatálya kiterjed minden olyan bűncselekményre, amelyet az állam területén követtek el, tekintet nélkül az elkövető állampolgárságára. Nem terjed ki azonban a területén kívül elkövetett bűncselekményekre, még akkor sem, ha a saját állampolgára az elkövető.

A Btk. 3. § (1) bekezdésének első fordulata a területi elvet érvényesíti: A Magyar Köztársaság területén elkövetett cselekményre a magyar törvényt kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy az elkövető magyar állampolgár-e (73) vagy sem.

A 3. § (2) bekezdése a büntetőtörvény területi hatályát kiterjeszti, és a magyar hajón (51) és légi járművön (53) elkövetett bűncselekményeket – a hajó vagy a légi jármű tartózkodási helyétől függetlenül – belföldön elkövetett cselekményeknek tekinti.

A hivatkozott § egyaránt vonatkozik a magyar kereskedelmi hajón és a polgári légi járművön, illetve a magyar hadihajón és katonai légi járművön elkövetett bűncselekményekre.

51 További szabályok a területi elv kérdéséhez

A vízi közlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény 1. § (2) bekezdése alapján a törvény hatálya az ország határain kívül magyar lobogó alatt, illetve az ország területén nem magyar lobogó alatt közlekedő úszó létesítményekre terjed ki, valamint az ezekkel folytatott hajózási tevékenységre, amennyiben nemzetközi szerződés eltérően nem rendelkezik. A nyilvántartásba vételre kötelezett úszó létesítményeket a törvény 8. §-ának (1) bekezdése sorolja fel.

A polgári repülésről szóló 1981. évi 8. tvr. 1. §-ának a) pontja szerint légi jármű a légtérben közlekedő, személy-, illetőleg teherszállításra alkalmas szerkezet. A magyar polgári jármű lajstromba vételét a tvr. 3. §-a szabályozza.

A légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény 71. § 5. pontja határozza meg a légi jármű fogalmát, a légi jármű nyilvántartásáról és azonosító jelzéseiről a törvény I. fejezete rendelkezik.

A légi jármű lajstromozásának szabályait a 32/2001. (IX. 28.) KöViM rendelet tartalmazza.

A magyar joghatóság érvényesítése nemzetközi kötelezettségek alapján

53

A magyar légi jármű fedélzetén elkövetett bűncselekmények esetén a magyar joghatóság érvényesítése nemzetközi kötelezettségeinken alapul. Erre a légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről Hágában, 1970. december 16-án aláírt és az 1972. évi 8. tvr.-el kihirdetett Egyezmény 4. Cikkének 1. a) pontjában, valamint a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről Montrealban, 1971. szeptember 23-án aláírt és az 1973. évi 17. tvr.-el kihirdetett Egyezmény 5. Cikkének 1. b) pontjában foglaltak szerint vállaltunk kötelezettséget.

Az elkövetés helyének meghatározása egymozzanátú bűncselekmények esetén nem okoz problémát, mert mind az elkövetési magatartás (105), mind az eredmény (109) belföldön valósul meg. Többmozzanátú bűncselekményeknél, ha a tényállási elemek közül egyesek belföldön, míg mások külföldön valósulnak meg, a cselekményegység elmélete (25) az irányadó. Eszerint belföldön elkövetett a cselekmény, ha a büntetőjogi megítélés szempontjából lényeges bármely elem (elkövetési magatartás valamely eleme, de ilyen lehet az eredmény is) belföldön realizálódik.

Belföldön elkövetett bűncselekmény

55

A bűncselekmény belföldön elkövetettnek tekintendő, ha a magyar büntetőtörvény szempontjából jelentős bármelyik mozzanata (akár az elkövetési magatartás, akár az eredmény) belföldön valósul meg.

Az állampolgársági elv

57

A Btk. 3. § (1) bekezdés második mondata az állampolgársági elvet érvényesíti és a magyar állampolgár (73) által elkövetett cselekményről rendelkezik. Eszerint a büntető rendelkezések hatálya – az elkövetés helyétől függetlenül – az állam saját állampolgáira terjed ki.

A hontalan személy

59

A „hontalan személy” kifejezés olyan személyt jelent, akit egy állam sem tart saját joga alapján állampolgárának. (2002. évi II. törvény kihirdette az Egyesült Nemzetek keretében New Yorkban, 1954. szeptember 28-án létrejött, a Hontalan Személyek jogállásáról szóló Egyezményt, 1. Cikk 1. pontja)

Az Egyezmény 7. Cikkének 1. pontja szerint, hacsak az Egyezmény kedvezőbb rendelkezéseket nem tartalmaz, a Szerződő Állam a hontalan személyeknek ugyanolyan elbánást biztosít, mint általában a külföldieknek.

A menekült

61

A menekültet – bizonyos kivételektől eltekintve – a magyar állampolgárookra vonatkozó jogok illetik meg, és kötelezettségek terhelik (a menedékjogról szóló 1997. évi CXXXIX. törvény). A menekült nem rendelkezik választójoggal, nem hadköteles és nem tölthet be olyan munkakört, illetőleg feladatkört, amelynek ellátását jogszabály magyar állampolgársághoz köti.

- 63** **A befogadott**
Befogadott, aki az állampolgársága – hontalan esetén a szokásos tartózkodási helye – szerinti országba átmenetileg azért nem küldhető vissza, mert ott halálbüntetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek lenne kitéve, és nincs olyan biztonságos harmadik ország, amely befogadja, de nem jogosult sem menekültkénti vagy hontalankénti elismerésre, sem ideiglenes vagy kiegészítő védelemre. [Lásd a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. tv. 2. §/f) pontját.]
- 65** **A menekültügy szabályai**
A menekültügyi eljárás részletes szabályairól és a menedékesek okmányairól a 172/2001. (IX. 26.) Korm. rendelet, a menekültügy szervezeti rendszeréről, valamint a befogadó állomás feladatairól a 24/2001. (XI. 21.) BM rendelet rendelkezik.
- 67** **A területi és személyi hatály szabálysértések esetén**
A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 2. §-a szabályozza a szabálysértésekre nézve a területi és személyi hatályt. A rendelkezés értelmében a szabálysértési törvényt a belföldön elkövetett szabálysértésekre kell alkalmazni, akár magyar, akár nem magyar állampolgár követte el, feltéve, hogy nemzetközi szerződés vagy a szabálysértést meghatározó jogszabály másként nem rendelkezik.
- 69** **A konzuli védelem**
A konzuli védelemről szóló 2001. évi XLVI. törvény alapján, ha a külföldön tartózkodó magyar állampolgár ellen a fogadó államban eljárás indul és személyi szabadságát korlátozzák pl. őrizetbe vételt (**6837**), előzetes letartóztatást (**6847**) alkalmaznak vele szemben, a magyar állam konzuli segítségben részesíti.
A konzuli védelem részletes szabályairól szól a 17/2001. (XI. 15.) KüM rendelet.
- 71** **Az állami önvédelem és a feltétlen büntető hatalom elve**
Az állami önvédelem elve szerint az állampolgárságtól és az elkövetés helyétől függetlenül a büntető rendelkezések hatálya valamennyi olyan magatartásra kiterjed, amelyeket az adott állam bűncselekménynek nyilvánít.
A feltétlen büntető hatalom elve szerint büntetni kell a bárki által bárhol elkövetett bűncselekményt, azaz tekintet nélkül az elkövető állampolgárságára vagy az elkövetés helyére.
A 4. § (1) bekezdése a nem magyar állampolgárnak a Magyar Köztársaság területén kívül elkövetett egyes bűncselekményeit a magyar büntetőtörvény hatálya alá vonja. Ezáltal részben az állami önvédelem, részben a feltétlen büntető hatalom elvét érvényesíti.
- 73** **A magyar állampolgárság**
Magyar állampolgár az, aki a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény (Áptv.) hatálybalépésekor magyar állampolgár, továbbá az, aki e törvény

erejénél fogva magyar állampolgárrá válik, vagy e törvény alapján magyar állampolgárságot szerez, amíg állampolgársága nem szűnik meg [1993. évi LV. tv. 2. § (1) bekezdés].

A magyar és nem magyar (kettős) állampolgárt a Btk. alkalmazásában magyar állampolgárnak kell tekinteni. [Áptv. 2. § (2) bekezdés]

A hontalan személy nem magyar állampolgár. A nem magyar állampolgár (külföldi és hontalan) Magyarországon elkövetett cselekményeire a magyar törvényt bizonyos eltérésekkel lehet alkalmazni.

Kiutasítás (811) mellékbüntetés (679) csak nem magyar állampolgárral szemben alkalmazható. (Btk. 61. §)

Az átmenetileg Magyarországon tartózkodó, kisebb tárgyi súlyú bűncselekményt (pl. ittas vezetést) elkövető személy kiutasítása törvénysértő. (BH 1994. 119.)

Az ország területén átutazó külföldi állampolgár által elkövetett közlekedési bűncselekmény esetén a próbára bocsátás alkalmazásának nincs helye. (BH 1992. 366.)

Közügyektől eltiltás mellékbüntetést nem magyar állampolgárral szemben általában nem lehet alkalmazni. Nincs azonban akadálya ennek Magyarországon tartósan letelepedett magyar állampolgárok esetében, mert az ilyen állampolgárt is megilleti a választás joga. (Lásd a helyi önkormányzati képviselők és a polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. tv. 2. § (1) bekezdését.)

A Btk. 4. § (1) bekezdése három pontban foglalja össze azokat a feltételeket, amelyek esetén a nem magyar állampolgár külföldön elkövetett bűncselekményére kiterjed a magyar joghatóság.

Az *a*) pont alá azok a cselekmények tartoznak, amelyek a magyar törvény szerint és az elkövetés helyének törvénye szerint is bűncselekménynek minősülnek.

A bűncselekmény fogalmát tágan kell értelmezni. Idetartoznak az olyan jogellenes cselekmények is, amelyek az elkövetés helyének törvénye szerint pl. szabálysértés, kihágás, vagy más jogellenes magatartás, feltéve, hogy büntetőjogi delictum.

A Btk. 4. § (1) bek. *b*) pontjában az önvédelem elve (71) érvényesül azáltal, hogy az állam elleni bűncselekményekre (1829) megállapítja a magyar joghatóságot, tekintet nélkül arra, hogy az elkövetés helye szerint bűncselekménynek minősül-e.

E szabály alól kivételt képez a Btk. 148. §-ában meghatározott bűncselekmény (1895). Így ha az elkövető nem magyar állampolgár, a 148. §-ban meghatározott bűncselekmény esetén csak akkor érvényesül a magyar joghatóság, ha a cselekmény (a szövetséges állam joga) az elkövetés helye szerint is büntetendő.

A *c*) pont az egyetemlegesség elvét (71) tükrözi.

Számtalan nemzetközi szerződés alapján üldözendő bűncselekmény van, így a joganyag változása folytán taxatív felsorolás nem adható. Ilyen cselekmények például:

- az emberiség elleni bűncselekmények (1907), amelyek üldözésének a kötelezettségét a népiirtás büntettének megelőzése és megbüntetése tárgyában, 1948. december 9. napján kelt Genocidium Egyezmény írja elő (kihirdette: 1955. évi 16. tvr.);

- apartheid bűncselekmények (1935), melyeknek leküzdéséről és megbüntetéséről az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésén, New Yorkban, 1973. november 30-án elfogadott nemzetközi egyezmény rendelkezik (Magyarországon kihirdette: 1976. évi 27. tvr.);

- a háborús bűntettek üldözését írják elő az 1949. évi Genfi Egyezmények és az ehhez kapcsolódó kiegészítő szerződések. (A Genfi Egyezményeket az 1954. évi 32. tvr. tette a belső jog részévé, de csak a Magyar Közlöny 2000. évi 112. számában hirdették ki.)

- New York-i Egyezmény az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában (kihirdette: 1955. évi 34. tvr.);

- New York-i Egységes Kábítószer Egyezmény (kihirdette: 1965. évi 4. tvr.)

- Bécsi Egyezmény a pszichotróp anyagokról (kihirdette: 1975. évi 25. tvr.)

- New York-i Tűszeszedés elleni Nemzetközi Egyezmény (kihirdette: 1987. évi 24. tvr.)

A Btk. 4. § (3) bekezdése a legfőbb ügyész hatáskörébe utalja annak a kérdésnek az eldöntését, hogy nem magyar állampolgár ellen, az általa külföldön elkövetett bűncselekmény miatt induljon-e büntetőeljárás. Amennyiben a büntetőeljárás megindítását a legfőbb ügyész megtagadja, a Btk. 22. § *i*) pontjában (449) meghatározott, büntethetőséget kizáró ok miatt a büntetőeljárás nem folytatható le.

A 4. § (2) bekezdése szerint a Btk. 148. §-ában (1895) megfogalmazott speciális tényállás indokolja, hogy a magyar joghatóság a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre csak akkor érvényesüljön, ha e cselekmény a szövetséges állam területének, vagyis az elkövetés helyének joga szerint is büntetendő.

A külföldön elkövetett bűncselekmény elbírálására vonatkozó illetékességi szabályokat a Be. 18. §-a állapítja meg.

75 Diplomáciai és nemzetközi jogon alapuló mentesség

77 A mentesség hatálya

Az 5. § a diplomáciai és a nemzetközi jogon alapuló egyéb mentességet élvező személyeket mentesíti a magyar állam büntető joghatósága alól. A mentességet élvező személy cselekménye bűncselekmény, de büntetőeljárást nem lehet indítani, vagy folytatni ellene.

A mentesség olyan terjedelemben illeti meg ezeket a személyeket, ahogy ezt nemzetközi szerződés, ennek hiányában pedig a nemzetközi gyakorlat biztosítja.

Ha egy mentességet élvező személy és egy magyar állampolgár (73), egymás tevékenységéről tudva, közösen valósítja meg a szándékos bűncselekmény (371) törvényi tényállását (101), a magyar állampolgár társtettesként (273) vonandó felelősségre.

Ugyanez a helyzet, ha a mentességet élvező személy az adott bűncselekmény tette (265), a magyar állampolgár pedig bűnsegédi (299) szerepet tölt be az elkövetésnél. Ilyenkor a tettesi alapcselekmény a mentességben részesülő személy cselekménye, míg az ehhez járuló bűnsegély címén a segítséget nyújtó magyar állampolgár vonható felelősségre.

Felelősségre vonás szabálysértésért

79

„A nemzetközi jog alapján kiváltságot és mentességet élvező személy szabálysértés miatti felelősségre vonására nemzetközi szerződés az irányadó.” (Lásd a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 3. §-át.) A jogszabály tehát a diplomáciai vagy egyéb személyes mentességet élvező személy szabálysértés miatt történő felelősségre vonásáról a Btk.-val azonosan rendelkezik.

A diplomáciai mentességet élvező személy

81

A diplomáciai képviselő – a képviselet vezetője és diplomáciai személyzetének tagja – mentes a fogadó állam büntető joghatósága alól. Ellenben a mentességben részesülő személy nem követhet el minden következmény nélkül bűncselekményt a fogadó állam területén, mentessége nem vonja ki őt a küldő állam joghatósága alól.

A diplomáciai mentesség szabályozása

83

A diplomáciai mentességet érintő jogszabályok közül alapvető a diplomáciai kapcsolatokról szóló bécsi szerződés. (Kihirdette az 1965. évi 22. tvr.) A szerződés 37. Cikke a mentességet kiterjeszti a diplomáciai képviselő családjának a háztartásában élő tagjaira, ha nem állampolgárai a fogadó államnak, továbbá a képviselet igazgatási és műszaki személyzetének tagjaira, a háztartásukban élő családtagokkal együtt, ha nem állampolgárai vagy állandó lakosai a fogadó államnak.

Nemzetközi jogen alapuló mentesség

85

A diplomáciai mentességen túl nemzetközi jogen alapuló mentességet állapítanak meg a különböző konzuli és egyéb nemzetközi egyezmények is.

A mentességgel kapcsolatos további szabályok

87

Alapvető fontosságú a konzuli kapcsolatokról szóló, az 1987. évi 13. tvr.-rel kihirdetett többoldalú bécsi egyezmény, amelynek szabályozása értelmében a konzuli tisztviselők és a konzuli alkalmazottak a konzuli feladatok gyakorlása során végzett cselekményeik tekintetében nem tartoznak a fogadó állam bírói és államigazgatási joghatósága alá.

Nemzetközi egyezmények:

- New York-i Egyezmény az Egyesült Nemzetek kiváltságairól és mentességeiről (kihirdette: 1957. évi 15. tvr.);

- budapesti egyezmény a Duna Bizottság kiváltságairól és mentességeiről (kihirdette: 1964. évi 10. tvr.)
- 1991. évi LXXII. törvény az Európa Tanács kiváltságairól és mentességeiről szóló, Párizsban, 1949. szeptember 2-án kelt és a Strasbourgban, 1952. november 6-án kelt Jegyzőkönyvvel kiegészített Általános Megállapodás kihirdetéséről;
- 1996. évi LXX. törvény az Európa Tanács kiváltságairól és mentességeiről szóló, Párizsban, 1949. szeptember 2-án kelt Általános Megállapodás második, negyedik, ötödik számú kiegészítő jegyzőkönyveinek, valamint az Emberi Jogok Európai Bizottsága és Bírósága eljárásaiban részt vevő személyekre vonatkozó, Londonban, 1969. május 6-án kelt Európai Megállapodásnak a kihirdetéséről.

89 Eljárási kérdések, az igazságügyi- és rendészeti miniszter állásfoglalása

A nemzetközi jogban a nemzetközi gyakorlat (szokásjog) is érvényesül. A nemzetközi gyakorlat megítélésénél az igazságügyi és rendészeti miniszter kötelező állásfoglalását kell alapul venni.

91 Eljárás mentesség esetén

A diplomáciai vagy egyéb mentesség esetében szükséges eljárás részletes szabályait az 1973. évi 7. tvr. tartalmazza.

2. fejezet

93 A bűncselekmény fogalma

A 10. § a bűncselekmény általános fogalmát határozza meg. Ennek összetevői:

- a cselekmény (95),
- a bűnösség (129),
- a társadalomra veszélyesség (111),
- a büntetni rendeltség (143).

95 A cselekmény

97 A cselekmény fogalma

A cselekmény a büntetőjogban (a tényállásszerű cselekmény (99), tevékenység vagy mulasztás lehet. [Btk. 10. § (2) bekezdés]

A cselekmény alanya csak természetes személy lehet és egyéni büntetőjogi felelősség terheli akkor is, ha a cselekményt valamilyen szervezet keretei között fejtí ki.

A büntetőjog alanyaivá válhatnak a részvénytársaság igazgatóságának a tagjai, ha a testületi döntés során tanúsított magatartásukkal megvalósítják a Btk. Különös Részében foglalt valamely bűncselekmény törvényi tényállását (BH 2005. 43. II.).